

A polgári iskolai tanárképzés hallgatóinak szervezetei (1928–1946)

Bevezetés

1928. október 19-én iratkoztak be először hallgatók az ez évtől szegedi működését megkezdő állami polgári iskolai tanárképző főiskolára¹⁴⁸, amely a korszakban e képzési területen az egyetlen, országos rekrutációs bázisú és hatókörű felsőoktatási intézmény volt. A hallgatók szerte Magyarországról érkeztek az intézménybe és az egész országnak képezte az új pedagógus nemzedéket.¹⁴⁹ Az

¹⁴⁸ Az intézmény szegedi létrehozásáról ld. Schilling Gábor (1944): A szegedi évek. In: Schilling Gábor [szerk.]: *Az Állami Polgári Iskolai Tanárképző Főiskola Évkönyve az 1942/43. tanévről*. (a továbbiakban *Évkönyv 1942/43.*) Szeged: ÁPITF; Pukánszky Béla (1996): *Tanárképzés a Kolozsvárról Szegedre költöző egyetemen*. In: *Adatok Dél-Magyarország iskolaügyének történetéből*. Budapest: Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, 114–123.; Pukánszky Béla (1987): *Tanárképző vagy egyetem? Adalékok a kolozsvári egyetem Szegedre költözéséről (1919–1921)*. *Magyar Pedagógia*, 1987/4. 424–433.; Fizel Natasa (2014): *Kooperáció vagy integráció? A Szegedi Állami Polgári Iskolai Tanárképző Főiskola és a Ferenc József Tudományegyetem együttműködésének szegmensei 1928 és 1932 között*. *Magyar Pedagógia* 114:4. 237–257.; Fizel Natasa (2018a): *A magyar polgári iskolai tanárképzés története (1868–1947): Esély az együttműködésre – Professzionizáció és intézményesülés*. Budapest: Gondolat Kiadó.

¹⁴⁹ Karády Viktor és Valter Csilla kutatásukban az intézmény hallgatóinak származását, vallását, a nemek szerinti megoszlást és a társadalmi környezet valamint az oktatáspolitikai rendszer összefüggéseit vizsgálták. Karády Viktor –

1928/29. tanévben 285 hallgató kezdte meg a tanulmányait. Innen-től kezdve a polgári iskolai tanárképző főiskolai hallgatók száma konzekvensen nőtt. Az 1936/37. tanévben megközelítette a 400-at, az 1942/43. tanévben pedig 433-ra emelkedett. Az egyetemmel együttműködésben képzett hallgatók első nemzedéke 1933-ban vette át a diplomáját, összesen 63-an kaptak tanári oklevelet, mely közül 36% kitűnően, közel a fele jeles rendűen és 14%-uk jó rendűen végeztek.

A képzés részeként meghatározott párhuzamos képzésből adódóan a főiskola hallgatóinak tanulmányi terhelése nagy volt, s ez a terhelés anyagiakban, tehát a tanulmányi költségekben is megnyilvánult, amely – figyelembe véve azt, hogy a főiskolai hallgatók, kibocsátó családjuk szerint, a társadalmi rétegződésben alacsonyabb pozíciókat foglaltak el mint az egyetemista társaik – érthető módon váltott ki negatív érzelmeket is.

A korabeli dokumentumokat olvasva feltárul előttünk a szegedi intézmény infratsrkturális helyzetének problémavilága is. A levelezésekben, beszámolóokban arról számolnak be a megszólalók, hogy a megnövekedett hallgatói létszám, a Szegedre helyezés lebonyolításának körülményeitől eredeztethetően elégtelen körülményeket teremtett a főiskola oktatási tereinek telítettségében, nagyságában. 1943-ban Schilling Gábor a Főiskola főigazgatója az első szegedi éveket értékelve írta: „A Főiskola, melyet Klebelsberg Kunó kultuszminiszter 1928-ban Szegedre áthelyezett és újjá Tervezett, de egy szűk épület bilincseibe vert, áthelyezésének első pillanatától fogva a hely szűkösségével küszködött. A polgári iskolai tanárképzés érdekei azt követelik, hogy ez az égetően sürgős kérdés mielőbb megoldassék.”¹⁵⁰ A hallgatói közösségi terek esetében sem volt ez másként. „A főiskola díszterme oly szűk, hogy benne a hallgatóknak csak egy része fér el. Az ifjúsági egyesületeknek csak az alagsorban tudott a főiskola vezetősége helyiségeket

Valter Csilla (1990): *Egy országos vonzáskörű szegedi főiskola. A Polgári Iskolai Tanárképző diplomásai (1928–1950)*. Szeged: JGYTF

¹⁵⁰ Schilling Gábor 1944, idézi Bereczki Sándor (1996b): *A Juhász Gyula Tanárképző Főiskola története*. Szeged: JGYTF.26

biztosítani, amelyek azonban szintén nem felelnek meg céljaiknak, mert sötétek, kicsik, levegőtlenek és egészségtelenek.”¹⁵¹

Az első szegedi éveket infrastrukturális gondok, és a tudományegyetemmel való kooperáció megszületési nehézségei övezték, továbbá az abból adódó oktatáspolitikai dilemmák, hogy az ország egyetlen polgári iskolai tanárképző intézménye távol helyezkedik el az ország centrumától. Mindezek ellenére az intézmény megtalálta helyét a Dél-alföldi városban, amelyet megerősít, hogy 1933. június 11-i tanévzáró beszédében a főiskola igazgatója, Littke Aurél¹⁵² hangsúlyozta, hogy „A főiskola 60 éves, de egészséges, erőteljes fája új gyökeret mélyesztett új talajába és új, biztos alapokra helyezkedett”.¹⁵³

A hallgatók az egyetemen folytatott párhuzamos tanulmányaik¹⁵⁴ mellett integrálódtak a szegedi felsőoktatási hallgatók közösségébe és egyes ifjúsági szervezeteibe, ugyanakkor megalakították saját szervezeteiket is, illetve tovább működtették a Szegedre helyezés előtt alapított diákköreiket.

¹⁵¹ Évkönyv 1942/43. 42.

¹⁵² Littke Aurél 1932. október 18-tól – a Budapestre helyezett Galamb Sándor (főigazgató volt 1928. október 31-től) után – volt a főiskola főigazgatója, 1937/38-ig.

¹⁵³ Littke Aurél: Tanévzáró beszéd. *Országos Polgári Iskolai Tanáregyesületi Közlöny 1932/1933.* 361

¹⁵⁴ Pukánszky Béla (1987): Tanárképző vagy egyetem? Adalékok a kolozsvári egyetem Szegedre költözéséről (1919–1921). *Magyar Pedagógia*, 1987/4. 424–433.; Fizel Natasa (2019): A polgári iskola helye és szerepe a közoktatás rendszerében a két világháború között. In: M. Pelesz Nelli [szerk.]: *Tudomány, oktatás, kultúra a két világháború közötti Magyarországon*. Szeged: Radnóti Szegedi Öröksége Alapítvány. 119–140.; Fizel Natasa (2018b): A szegedi Polgári Iskolai Tanárképző Főiskola és a Ferenc József Tudományegyetem együttműködése a tanárképzés szolgálatában (1928–1947). *Gerundium: Egyetemtörténeti Közlemények* 9:3 51–65.

Az Állami Polgári Iskolai Tanárképző Főiskola épülete

A főiskolai ifjúság egyesületei

Az oktatásszociológiai kutatásokból tudjuk, hogy a pedagógusképző intézmények belső klímája „sajátosan eltér más felsőoktatási intézmény klímájától”¹⁵⁵ Ezt a klímát azonban nemcsak az úgynevezett humanista oktatói-nevelői tanárszerepek jellemzik, hanem az aktív hallgatói élet, a diák-közösségek, az öntevékenység értékteremtő folyamatai is. Nem szabad figyelmen kívül hagyni azt sem, hogy az a pálya, melyre ez az intézménytípus készít fel, napjainkig általában a társadalmi felemelkedés legfrekvenciáltabb útját jelentette¹⁵⁶ és azt sem, hogy az intézmény hallgatói az oktatási rendszerben maradvá utánpótlást is jelentenek, mely pedagógus pálya során átörökítenek életstílus-mintákat valamint egy érték-, illetve normarendszert is.

¹⁵⁵ Kozma 2004. 135.

¹⁵⁶ Vö. „más értelmiségi pályáknál kevésbé szakképző jellege lehetőséget ad a nem hagyományosan értelmiségi családok gyermekeinek az értelmiségivé válásra.” Nagy Mária (2001): A tanári pálya választása. In: Papp János [szerk]: *A tanári pálya*. Debrecen: Debreceni Egyetem. 103–122.

Ezért a falakon belül felburjánzó gazdag hallgatói kulturális élet hajtóerejét ezek komplexitásában találhatjuk meg.

Mindezek értelmében nem meglepő, hogy az intézmény történetének első diákszervezete már a jogelőd tanárképző intézet¹⁵⁷ első éveiben létrejött. 1875/76. tanévben alakult meg az első hallgatói szervezet a *Segélyegylet*. Gyertyánffy István, aki a kezdetektől 1895/96-ig volt a Polgári Iskolai Tanárképző Intézet igazgatója így okolta meg a szervezet megalakulásának körülményeit: „Az önszegély eszméje már magában véve nevezetes morális értékkel bír a mai világban, midőn mindenki a mások, sőt legtöbbször a közügy rovására akar boldogulni. [...] Az állami ösztöndíj még a legkedvezőbb helyzetben is csak az ingyenlakást és élelmezést biztosítja az illetőnek, de hát az egészen magára hagyott ifjak – kiknek száma nem csekély – miből szerezzék be a nélkülözhetetlen ruházatot és taneszközöket.”¹⁵⁸

A következő szervezet, az *Ifjúsági kör* 1901-ben alakult meg. A kör alapszabályát a minisztérium 1902-ben hagyta jóvá. Szakosztályai: pedagógiai, irodalmi, természettudományi, történelmi, földrajz-etnográfiai, sport voltak. Az egyesület vezetése választott tisztikarral, választmányi és póttaggokkal működött. Lapja *Paedagogiumi Lapok* címmel jelent meg. 1912-től az ifjúsági kört *Polgáriskolai Tanárjelöltek Körének* hívták. Az ifjúsági körből kiválva, egykori sport szakosztálya 1911-től önálló *Sportkör*ként működött tovább, több szakosztállyal. Az első intézeti bajnokságot 1912 májusában rendezték meg.¹⁵⁹ Szépen ívelt fel a női torna szakosz-

¹⁵⁷ Az 1868. évi XXXVIII. tc., mely Eötvös József kultuszminiszterségéhez köthető, megalkotta a polgári iskola intézményét, mely az iparos, kereskedő, tisztviselő réteg gyermekeinek képzését szolgálta. Azonban ezen intézménytípushoz nem iktatták törvénybe a polgári iskolai tanárok képzését szolgáló tanárképző intézetet. Eötvös József utóda a miniszteri székben 1872. szeptember 4-től Trefort Ágoston lett, aki 1872. évi 102. sz. rendeletével kezdeményezte a tárgyalásokat az intézetek létrehozásáról, majd 1873. január 15-én kiadott 945. sz. rendeletével létrehozta azokat. 1873/74 tanévben kezdte meg működését a polgári iskolai tanárok és tanárnők képzését ellátó két intézet, melyek a szegedi főiskola jogelőd intézményei voltak. Az első tanév 1873. október 28-án nyílt meg.

¹⁵⁸ Gyertyánffy: A polgári iskolai tanárképző intézetről – A növendékek társulásai. Idézi Bereczki Sándor (1996a): A Juhász Gyula Tanárképző Főiskola múltjának rövid áttekintése. In: *Belvedere Meridionale* 1996/5-6. 17–35.

¹⁵⁹ A sport szakosztály 1912 májusában tartott intézeti bajnokságának aranyérmese Greguss Pál másodéves hallgató volt (eredményei: diszkoszvetés:

tály csillaga is, 1935. november 24-én Budapesten első helyezést ért el a budapesti egyetem, a műegyetem és a debreceni egyetem csapatai előtt. Két évvel később az 1937/38-as tanévben pedig megnyerték a Magyar Országos Torna Szövetség női játékbizottságának örökös vándordíját. Ugyanebben az évben a sportkör labdarúgó szakosztály nyerte meg az egyetemi karok közötti labdarúgó bajnokság vándordíját, a Gerendás Mihály egyetemi tanársegéd által alapított Gerendás Kupát. A korszak sportéletének színvonalát jelzi az is, hogy 1938/39-es akadémiai évben a főiskola férfi tornász csapata országos bajnokságot nyert.

1921. október 14-én alakult meg a főiskolai *Botond Bajtársi Egyesület* és átvette az ifjúsági kör szerepét.¹⁶⁰ Az új hallgatói lapot 1925-től Botond címmel jelentették meg. A kör alapító szervezői Vicsay Lajos, Csekő Árpád, Rolkó Gyula voltak. Kezdetben a budapesti bölcsészhallgatók Árpád Bajtársi Egyesületének kötelékében létezett és 1922 szeptemberétől vált önállóvá. Az Egyesület a Turul-eszme¹⁶¹, a keresztény-nemzeti gondolat és az irredentizmus jegyében szerveződött és működött. A Botond egyesület hármass jelszava ez volt: „magyarok vagyunk, keresztények vagyunk és tanárok vagyunk”¹⁶² A szegedi, főiskolai alakuló ülésen megjelentek az intézmény vezetői, oktatói közül Imre Sándor, Gyulai Ágost, Erdélyi Lajos, Littke Aurél, Závodszy Levente. Az egyesület, mint „a főiskola éveken át egyetlen bajtársi egyesülete teljes sikerrel irányította a főiskolai ifjúság életét.”¹⁶³ 1928-tól a lányhallgatók is csatlakozhattak a Szegedre helyezett főiskolán működő bajtársi egyesülethez, amelyben a szakcsoportjuknak (Bójai, Lóczy, Petőfi törzs) megfele-

30,05m; magasugrás: 1,5m; 200 méteres lótas [sic!]: 27,2mp) Greguss Pál (1889–1984) későbbi tanszékvezető főiskolai tanár (1928–1940), mint korábban olvashattuk, egyike volt azoknak az oktatóknak, akik a Szegedre helyezéskor ellenzéki álláspontra helyezkedtek és bírálták a létrehozás körülményeit.

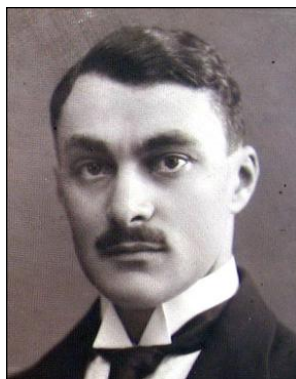
¹⁶⁰ Babiczky Ede – Tóth Gyula (1938): *A Botond Bajtársi Egyesület Évkönyve I.: 1921/22. – 1936/37.* Szeged: Polgári Iskolai Tanárképző Főiskola; Ld. még Évkönyv 1942/43. 114.

¹⁶¹ A Magyar Egyetemek és Főiskolák Országos Nemzeti Turul Szövetsége 1919. augusztus 3-án Budapesten alakult meg. Az első egyetemi bajtársi egyesületek a budapesti felsőoktatási intézményekben 1920 első feléig alakultak. A szervezetet az Ideiglenes Nemzeti Kormány oszlatta fel 1945-ben.

¹⁶² Évkönyv 1942/43. 117.

¹⁶³ Évkönyv 1942/43. 114.

lően folytatták a tevékenységüket. A lányok „jó ízlésükkel nagyban hozzájárultak a rádióval, billiárdal, zongorával és számos festmény-nyel berendezett egyesületi helyiség kicsinosításához és a Botond Bajtársi Egyesületet nyilvános szereplései alkalmával értékes műsor-számokkal támogatták”.¹⁶⁴ A lányhallgatók által készített magyaros hímzésű kézimunkákkal, terítőkkal és falvédőkkel dekorálták az egyesületi helyiséget.¹⁶⁵ A Botond egyesület Szeged város közönségének 1930. február 27-én, a Tisza szállóban rendezett műsoros táncestély keretében mutatkozott be. Ez az ifjúsági szervezet rendezte a március 15-i és az október 6-i ünnepségeket is. Az egyesület primus magistere Eperjessy Kálmán¹⁶⁶ volt, aki a megalakulás 10. évfordulóján 1931. december 13-án ünnepi beszédében foglalta össze az egyesület múltját.

Eperjessy Kálmán

¹⁶⁴ Évkönyv 1942/43. 115.

¹⁶⁵ Évkönyv 1942/43. 116.

¹⁶⁶ Eperjessy Kálmán (1893–1976) történész 1928–1958 között a szegedi tanárképző főiskola oktatója, tanszékvezetője, igazgatója (1945–1949), az 1956-os forradalom idején a főiskolai Forradalmi Bizottság elnökévé választották. Ld. még Jancsák Csaba – Nagy Tamás – Szegefű László (1995) [szerk.]: *A tanítványait szerető, tisztelő, megbecsülő ember. Emlékezés Eperjessy Kálmán születésének centenáriumán (1993. február 11.)* Szeged: JGYTF Történettudományi Tanszék.

A következő év februárjában jött létre a Botond egyesület kultúrszakosztálya, mely munkájának középpontjába a falukutatást helyezte.¹⁶⁷

Az egyesület éves rendezvényei a következők voltak: tanév eleji műsoros ismerkedési est, Mikulásest (melynek különleges kedveségét az adta, hogy mindenki kapott egy-egy hangulatos strófát és ajándékot), farsangi bál, ballagás. Az egyesület nyilvános szerepléseit a város polgárai is látogatták, közülük kiemelkedő rendezvények voltak a népdal est, a finn-est, a magyar falu est, a Liszt Ferenc est, és a női törzs által rendezett estek (Holland-est, Japán-est, Erdélyi-est, Székely-est, melyet vendégszereplésként a délvidéki Magyarkanizsán is megtartottak). Legnagyobb szabású rendezvényük 1936. november 17-én volt. Ezt az eseményt, melyet a főiskola Dísztermében rendeztek, este hat órától hét óráig közvetítette a Magyar Rádió. Az egyesület születésének 15. évfordulóját ünneplő esten Eperjessy Kálmán oktató mondott köszöntő beszédet. Az egyesület taglétszámának tetőpontja 1938-ban volt, ekkor jelentette meg évkönyvét¹⁶⁸, melyben részletesen ismertették az egyesület működését. Az 1938-ban megjelent évkönyv 781 fő nevét tartalmazza. Az egyesület taglétszáma a következő évtől némileg csökkent és „lankadt a munkakedv”¹⁶⁹. A következő háborús években számosan teljesítettek az egyesület tagjai közül katonai szolgálatot.

¹⁶⁷ Évkönyv 1942/43. 116. E tevékenységi irány választása, elindítása a szegedi egyetemi ifjúság Bethlen Gábor Köre és a Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiumának hatását is tükrözheti. A Bethlen kör 1928-tól az egyetem Dugonics téri épületében tartott előadásokat (az első Gesztelyi Nagy László március 20-án tartott, A jövő magyar intelligencia és a tanyakérdés című előadása volt). Az egyetemisták falukutató mozgalma 1929-ben indult, szociográfiai és ethnográfiai gyűjtéssel. A Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiuma 1930-ban kezdte meg működését, tagjai a következők voltak: Árvay Erzsébet (matematika-fizika szakos hallgató), Balla Sándor (joghallgató, az agrársettlemet mozgalom tikára), Baróti Dezső és Radnóti Miklós (magyar-francia szakos hallgatók), Berczeli Anzelm Károly (bölcészshallgató), Buday György, Erdei Ferenc, Gáspár Zoltán, Reitzer Béla (joghallgatók), Hont Ferenc, Kárász Judit, Ortutay Gyula (magyar-latin-néprajz szakos hallgató), Széll István (orvostanhallgató), Tolnai Gábor (magyar-német szakos hallgató), Tomori Viola (matematika-fizika szakos hallgató). Ld. még Csaplár Ferenc (1967): *A Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiuma*. Budapest: Akadémiai Kiadó.; Vö. Miklós 2011

¹⁶⁸ Babiczky – Tóth 1938.

¹⁶⁹ Évkönyv 1942/43. 117.

Wagner Ferenc történelem főtárgy szakos egyetemi hallgató (később a nemzetiségi kérdés, USA-ba emigrált, elismert történész-szakértője) A cselekvés iskolája című periodika 1938-as számában ezzel a szavakkal értékelte a Botond működését:

„...a szegedi Tanárképző Főiskola hallgatósága mégis minden időben az érdekképviseleti szervezkedésben látta ifjúsági törekvéseinek életjogát, mert csakis így tudott egységesen és öntudattal állást foglalni a részcélok szintézéseit jelentő nagy nemzeti kérdésekben [...] Míg a budai évjáratok¹⁷⁰ érdeklődésének súlypontja erősen szakirányú volt, addig a szegedi nemzedék lelki műszere már érzékeny kilengéseket végzett a népkultúra s annak minden életkapcsolata felé. Ennek a nemzedékváltásnak legfőbb kísérő jelensége az, hogy az önképzőköri szereplésre emlékeztető formák missziója beteljesül s helyét átadja az új, népi és szociális rendeltetésű gondolatnak. [...] Ez az ifjúság már irányító szerepet visz a II. Országos Bölcsész-kongresszuson, rendszeresen járja és kutatja az alföldi tanyavilágot, a délkerületi egyetemi mozgalmak egyik zászlóvivője lesz, a város társadalmi eseményét képező Rákóczi-emlékünnepet rendez s tizenötödik életévét pedig a magyar rádióban üli meg. [...] Ez a másfélévtizedes példás erőfeszítés a legnagyobb ígéretet tartalmazza – hangos frázisok helyett – arra nézve, hogy az egyetemes magyar nemzeti eszmekörön belül elhelyezkedő polgári iskolai gondolat ifjú hordozói az értékálló szellemi hagyatékot új, korszerű színekkel fogják gazdagítani.”¹⁷¹

E korszakban a hallgatói élet legjelentősebb tisztán kulturális öntevékeny csoportja az *Énekkar* volt. A jogelőd intézményekben férfikar és nőikar már működött, azonban a Vegyeskar – mint látni fogjuk – nemcsak létszámában, hanem kórusművészet iránti odaadó szorgalmában is jelentős szereplője volt az időszak felsőoktatási kulturális életének. Maga a kórus az 1929/30-tanévtől alakult meg, mint a Botond Bajtársi Egyesület Vegyeskara. A csoportot Kubinyi I. Zoltán hallgató vezette. A mintegy 80 tagú

¹⁷⁰ A budapesti Polgári Iskolai Tanító- illetve Tanítónőképző főiskolák összevonásáról és Szegedre helyezéséről ld. még: Fízel 2018a.

¹⁷¹ Wagner, Ferenc (1938): Babiczky Ede – Tóth Gyula: A Botond Bajtársi Egyesület Évkönyve I. : 1921/22. – 1936/37. *A cselekvés iskolája* 1938. (6). 493–494.

kórus szerepelt a főiskola hivatalos ünnepein, sőt vasárnap és ünnepnapokon a belvárosi templom miséin énekelt. A Botond-énekkar később átalakult *Főiskolai Énekkarrá*, melyben mind a Botond, mind pedig az Emericana tagjai részt vehettek. A kar két további egységet is alkotott, a Főiskolai *Népdalegyüttest* és a *Főiskolai Egyházi Énekkart*. További lendületet adott a csoport működésének az, hogy az 1933/34. tanévtől a hallgatóknak kötelező volt a karénekedés. Ebben az időben az énekkar 120-150 taggal bírt. 1933/34 tanév elején Jordán Margit és Holczer Tibor hallgatók kezdeményezésére alakult meg a *Főiskolai Kamarakórus*, melynek tanév végi bemutatkozó hangversenyén megjelent Bárdos Lajos is, a kórusművészet vezéralakja.¹⁷² Az 1941/42. tanévtől a Főiskolai Énekkar a főiskola zene tanszéke hallgatóinak karvezetőkké történő kiképzését is szolgálta, a tanév végi koncerteken a megszólaló kórusműveket az énektanárjelöltek maguk vezényelték. Ekkortól a csoport elindult a professzionalizálódás útján és egyértelműen öntevékeny jellegét felváltotta a szakmai színvonal iránti elköteleződés, amit jelentősen meghatározott az is, hogy a Főiskolai Énekkar és a Főiskolai Kamarakórus tanárelnöke és karnagya ez időben Szögi Endre¹⁷³ volt. A csoport ifjúsági vezetője 1942/43-ban Várszegi Márton főiskolai hallgató, helyettes karnagya Gertig Béla polgári iskolai tanár voltak.

¹⁷² Az énekkar a következő nagy formátumú műveket mutatta be: Kodály Zoltán: Jézus és a kufárok, Mátrai képek, Molnár Anna, Székely keserves, A magyarokhoz; Bárdos Lajos: Szeged felől, Himnusz Szent Cecíliahoz (mindkettő a Kamarakórusnak ajánlott mű volt), Népdalkórusok, Nyújtsd ki a mennyből. Továbbá műsorukra tűzték Bartók, Halmos, Kozáky, Liszt, Nádasy, Vásárhelyi, Veress műveit is.

¹⁷³ Szögi (Szeghy) Endre (1898–1972) zeneszerző, zenepedagógus, népzenekezelő. A Zeneakadémián végzett zeneszerző szakon. A Polgári Iskolai Tanárképző Főiskola Ének-Zene Tanszék tanára (1928–1961). Az 1942/43 Évkönyvben és a korabeli sajtóban dr. Szögi Endre néven szerepel. Bereczki Sándor 1974. 47–48. Szeghy-alakban említi.

A tanárképző főiskolások folklore előadása

A folklorisztikus népdaltanulmányok lelkes propagandáját hallottuk vasárnap délután a polgári iskolai tanárképző főiskolán. Régi hamisítatlan népdalok kulturáját hámoztta ki a főiskola érdekes és nagyon értékes feldolgozásban. Előadásukból örömmel láttuk milyen lelkesedéssel, mennyi kedvvel foglalkozik az ifjuság az iskolában eddig elhanyagolt magyar zenekulturánk páratlan értékeivel, mennyi hozzáértést, tudást sajátított el azon a téren, ahol Bartóknak, Kodálynak, utána pedig az újabb — kisszámú —, komoly muzsikusnemzedéknek volt uttörő munkája. Akik ma a szegedi főiskolából kikerülnek, tanítani, nevelni fognak esetleg elkerülnek elhagyatott vidékekre, nemcsak az igazi népdalköltészetnek lesznek rajongói, hívei, tanítói, biztosan harcosai is, hanem Szógi Endre tanár céltudatos vezetésének segítségével maguk is tudni fogják hogyan, hol keressék távoli falvakban a magyar népdal elhanyagolt, elveszett kincseit. Valóságos folklore-kutatókat nevelt Szógi a főiskolában. A forma, ahogyan vasárnapi „táborozásán” bemutatta a „Botond bajtársi egyesület” a népdalokat, annyira hangulatos, meleg, közvetlen és felemelő volt, hogy a természet zsufolásig megtöltött közönség valamennyi számot megismételtette és percekig ünnepelte az előadókat.

Nagy érdemei vannak a sikerült előadásban Tihanyi Nándor főiskolai hallgatónak, aki nagy tudással és felkészültséggel méltatta az ősl magyar népdalköltészetet, annak korok és vidékek szerint változó szerkezetét, különböző hangulatlétráit, stílusát, összeállítását; valóban értékes munkát végzett. A főiskolások énekkel és zene-számokkal kísérték az előadást, amelyeken Bartók és Kodály folklore-gyűjteményéből vett feldolgozásokon kívül Szógi Endrének szegedi ismeretlen népdalfeldolgozásai is szerepeltek. Elragadó volt Csóka Margit és Magdó Irén éneke. Mindkettőnek kifünő hangja, kedves, temperamentumos előadása volt. Öszinte sikert könyvelhet el Bálint Géza, aki régi székely énekeket, karakterisztikusan székely tájszólással, a paraszti énekeket jellemző hangdiszítésekkel adott elő. Gyarakai Jenőnek szép dalai voltak és kedves, vidám duettjei, sőt népdaltríója Csóka Margittal, Magdó Irénnel és Bálint Gézával. Rischon Ilonka, Mohila Károly látták el a zongorakíséreteket többek között és kitűnően szerepelt a Kamarakórus régi, falusi egyházi dalokkal, világi kórusokkal, amelyeket Bárdos, Veress, Szógi Irt; Vargha Károly vezényelt sok képességgel.

A Botond bajtársi egyesület díszétére méltó kulturamunkát végez a magyar dal kutatása, tanulmányozása és ápolása terén; — ezzel a hangversennyel, amelynek háttérében Szógi Endre áll és amelyet sokszázan hallgattak végig, jelentős szolgálatot tett az igazi magyar népdal ügyének.

1929. november 12-én jött létre a *Foederatio Americana Integra Corporatio*, mely a katolikus vallású hallgatók egyesülete volt.¹⁷⁴ A szegedi főiskolások Integra csoportja a Foederatio Americana-nak az 1921-ben létrejött országos szervezetnek volt tagja. A szervezet munkájának alapját a küldetésről maguk által meghatározott idézettel lehet szemléltetni „tagjai majdan a magyar iskolaszervezet végvári katonái lesznek a szociális szempontból legveszélyeztetettebb paedagogiai örhelyeken, a külvárosok és a nagy falvak jellegzetes iskoláiban, a polgári iskolában s az itt adódó feladatokat csak eszményi keresztény tanárrá formálódva, krisztusi lelkület, keresztény világnézet és tettekre ösztönző izzó magyar öntudat birtokában láthatják el méltó módon.”¹⁷⁵ Jelmondatuk így szólt: *facta lokuuntur* (tetteink beszélnek).

Szeged, 1936. március hó. Ára: 20 fillér. I. évfolyam 7. szám.

Délvidéki Ifjuság

Megjelenik július és augusztus hívételével minden hónap elején.

<p><small>Az Americana Clusia, Danubiana, Banatia, Integra és Szegediensis corporatiójának hivatalos lapja Előfizetési ár 1 évre 2 pengő. Előfizetési csekkszám: 21377</small></p>	<p><small>Felelős szerkesztő és kiadó: MIKLÓSI LÁSZLÓ, BUÓCZ ELEMÉR</small></p>	<p><small>Szerk. és kiadóhivatal: Szeged Dugonics-tér 12. Katolikus Ház. Hív. óra kedd és péntek 12—1/2 1-ig.</small></p>
--	---	---

Miért akartuk a keresztet?

A lelki élet, a szellemi élet, a gazdasági élet és a politikai perspektívák is mindig problémátikussá válnak, amikor a történelem nagy fordulóhoz, elődázhatatlan határkövekhöz érkezik.

Csak a kereszt tan a kereszt igazsága nem volt nem lehet és

Az Americana lapja

¹⁷⁴ A szegedi corporatio priorjai Dr. Szőkefalvi-Nagy Gyula (1929–32), Dr. Somogyi József (1932–40), Dr. Eperjessy György (1940-) és lelkésze Dr. Mester János (1929–32), Dr. Révai József SP (1932–38), Dr. Kerkai József SP (1938–41), P. Gábris Grácián ferences atya (1941–44), kancellárja Dr. Szögi Endre volt.

¹⁷⁵ Évkönyv 1942/43. 119.

Az Integra által szervezett programok a következők voltak: Scola Emericana (később Széchenyi Akadémia) címmel előadásorozatot szerveztek, 1933-ban a Csillag börtönben Arany János emlékünnepe-lyt rendeztek, 1934 októberében megrendezték a főiskola első kézimunka kiállítását, 1934. november 18-án Rákóczi estet, 1935. november 25-én Liszt ünnepélyt, 1936. november 11-én Móra estet, 1937-ben Farsangi estet, 1938. április 7-én Felvidéki estet, 1940. októberében Erdély estet rendeztek. A háború kitörése után vöröskeresztes és anyag-gazdálkodással kapcsolatos gyűjtőmunkát végeztek a tagok. A háborús évektől kezdődően e csoport is szociá-lis tevékenységbe kezdett, gyűjtéseket rendeztek. 1942-ben meg-szervezték a szegedi sebesült honvédek megvendéglését. 1943. március 3-án a Tisza Szálló nagytermében „Virraszt a magyar lé-lek” címmel műsoros estet tartottak, melyen beszédet mondott Uzdóczy-Zadravecz István püspök és dr. Hermann Egyed profesz-szor az Emericana szegedi nagypriorja. 1943 októberében a díszte-remben ismét háborús sebesülteknek rendeztek előadást, melyen Kisfaludy Károly Mátyás deák című vígjátékát mutatták be. A csoport tagságának önkéntes munkája jelentősen hozzájárult a Ka-tolikus Agrárfjúsági Legényegyletek Országos Testülete (KALOT) megalapításához. A főiskolai Integra helyiségében szü-letett meg és csendült fel először a KALOT indulója („Új idők új kürtje harsan...”), melynek dallamát Vargha Károly hallgató (az Integra tagja) és szövegét Bálint Géza hallgató (a Botond tagja) írták.¹⁷⁶ Az Integra lánytagjai a Katolikus Leánykörök Szövetsége (KALÁSZ) mozgalom szervezésében jeleskedtek (pl. a szent-mihálytelki KALÁSZ csoportot patronálták: nekik az egyesület tíz előadásból és megbeszélésekből álló sorozatot rendezett „Meny-asszonyok iskolája” címmel, a főszerző dr. Alpár Gyuláné gya-korló polgári iskolai tanár volt). Az ifjúsági szervezet nagyságát jelzi, hogy 1940-ben az országos hatókörű Foederatio Emericana-nak összesen 16106 tagja volt, míg a főiskolai Foederatio Emericana Integra Corporatio 1943-ban kétszáz tagot számlált.¹⁷⁷ A szervezetet 1946-ban, Rajk László belügyminisztersége alatt fel-oszlatták.

¹⁷⁶ Uo.

¹⁷⁷ Uo.

1939. október 1-től cserkészcsapat is működött a főiskolán. Tevékenységét meghatározta az, hogy ez a csoport képezte a magyarországi polgári iskolák cserkészvezetőit¹⁷⁸. A főiskolai csoport, az 533. sz. II. *Rákóczi Ferenc cserkészcsapat* működésének első évében ötven taggal működött. A hallgatók Szőkefalvi-Nagy Béla¹⁷⁹ főiskolai tanár vezetésével megalakították a cserkészcsapat bélyeggyűjtő szakosztályát is. 1942 márciusában 20 taggal indítottak rajtsízt-képző tagfolyamot. Ezekben az években a taglétszám alig emelkedett 20 fő fölé.¹⁸⁰ A cserkészcsapat az országos betiltásig, 1948-ig működött.

1941. szeptember 12-től kezdte meg működését a főiskola *Ifjúsági Hivatásszervezete*. Ez a szervezet érdekvédelmi funkciókat kívánt ellátni. Úgy véljük, hogy működésének mélyebb megértéséhez szükséges a célok ideidézése. A szervezet legfőbb célja az Állami Polgári Iskolai Tanárképző Főiskola hallgatóinak érdekvédelme volt „mindazon viszonylatban, amely a főiskola és a Horthy Miklós-tudományegyetem [sic!] fegyelmi szabályzatával és az állam törvényeivel, törvényes rendelkezéseivel nem ellenkezik”¹⁸¹. Az alapításkor további célként jelölték meg azt is, hogy a Tanárképző Főiskola, valamint a hallgatóság „tekintélyének biztosítását” ellássák, oly módon, hogy azt a szervezet „az ifjúság keresztény és nemzeti alapon történő egyetemes megnyilvánulásaiival és az ifjúságban rejlő egyéni értékek kibontakozásával törekszik elérni”¹⁸². Az alapításkor kimondták azt is továbbá, hogy a „hivatásszervezet [sic! – JCs.] a hallgatóság főiskolai együvértartozásának, a polgári iskolai tanári hivatás szeretetének és a magyar sorsközösség tudatának ápolására törekszik”¹⁸³. A intézményi hallgatóság érdekvédelméhez szükséges képviseleti funkciót a maga hatáskörébe vonta a szervezet („Hivatásszervezet tartozik a főiskola ifjúságát mind a főiskola belső életében, mind a külső viszonylatokban hivatalosan képviselni”¹⁸⁴), ugyanakkor egységes képviseletet célzott meg („az egy célért dolgozó főiskolai ifjúságnak

¹⁷⁸ Vezetőképzési engedélyük száma: 2426/1939 volt.

¹⁷⁹ Szőkefalvi-Nagy Béla ld. 60–61 oldalak

¹⁸⁰ Évkönyv 1942/43. 125–126.

¹⁸¹ SZMSZ a) szakasz

¹⁸² SZMSZ b) szakasz

¹⁸³ SZMSZ c) szakasz

¹⁸⁴ SZMSZ c) szakasz

kíván egységes szervezetet adni.”¹⁸⁵) és kinyilvánította a többi, már létező ifjúsági szervezet felé együttműködési szándékát („Tiszteletben tartja a főiskolán működő egyesületek jogait.”¹⁸⁶). A szervezet első vezetője Horváth József IV. évfolyamos hallgató volt. Őt Várszegi Márton váltotta. A szervezet alelnökei ez időben Sárdy Béla és Lacher Edit voltak, titkára pedig Csernák Emilia volt. A szervezet két szakosztállyal működött: Diákszociális szakosztály¹⁸⁷ Kulturális szakosztály.¹⁸⁸ Lapjuk Sorsforduló címen 1941-től jelent meg, főszerkesztője Gordos István hallgató volt.

Végezetül szükséges megemlíteni, hogy a főiskolai hallgatók más, ám nem konkrétan a főiskolához kötődő szervezetek munkájában is részt vettek. Ezek voltak például a Délvidéki Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Egyesülete (DEFHE), a Felvidéki Egyetem és Főiskolai Hallgatók Egyesülete (FEFHE) és a Székely Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Egyesülete (SZEFE). A hallgatók ezeken a szervezeteken keresztül alkották a felsőoktatási diákszervezetek ernyőszervezetének, a MEFHOSZ-nak a bázisát. A budapesti székhelyű MEFHOSZ, a Magyar Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Országos Szövetsége 1920. február 9-én alakult meg és működését 1945. február 26-án fejezte be. Tevékenységében a segítő, az önképző, a tudományos és a vallási alapon szerveződő szervezeteket fogta össze.

¹⁸⁵ SZMSZ d) szakasz

¹⁸⁶ Évkönyv 1942/43. 127.

¹⁸⁷ A szakosztály magántanítványokat szerzett a szegény hallgatótársaknak, kedvezményes árú színház és hangversenyjegyeket adott mindenkinek.

¹⁸⁸ A szakosztály munkaközösségei: magyarságtanítási, ifjúsági zenekar, énekar voltak.

Összegzés

Összességében elmondhatjuk, hogy a korszakban – a rendszerre jellemző ideológiai töltöttséggel és egyre erősödő közéleti erővonalak között és kényszerpályák mentén – a főiskolai hallgatók értékteremtő tevékenységének eredményeként a magyar felsőoktatási diák-kulturális élet jelentős manifesztációi jöttek létre. Ugyanakkor pedig – s ez talán a legfontosabb értéke ezeknek a szervezeteknek – a csoportok valódi közösségként működtek és amellet, hogy összekovácsolták a tagokat és élményekkel gazdagították a főiskola polgárait, a kortárs csoportok az informális tanulás terepeiként működve készítették fel tagjaikat arra, hogy a munkába állás után a helyi pedagógusértelmiség meghatározó tagjaivá váljanak. Ezért tehát az egykori ifjúsági csoportok tagjainak hatása sokkal tágabbra mutat, hiszen értékeket és normákat, valamint a közösségi lét fontosságát évtizedeken keresztül adták tovább a tanítványaiknak, a fiatal generációknak. Így a főiskola és a mentor oktatók szellemiségének örököseivé is váltak.